

BRUTOVSZKY GABRIELLA

IGENIS, ARANY MENŐ!

Az idei év Aranyról szól. Számos program, ünnepség, verseny, kiállítás igyekszik kellőképpen megemlékezni a 200 éve született Arany Jánosról.

A csapból is ARANY folyik! Talán ez a kezdés hitelesebb, és az alábbi cikkben leírtakhoz jobban illik. Amikor e sorokat írom, épp az vetődik fel bennem, hogy hány cikk is jelenhetett meg eddig ebben a témában – és az általam szándékosan áthúzott kezdéssel. Mert hát, valljuk be, az idei év (irodalmi-kulturális közegben) tényleg róla szól, és nem csupán a fent említett keretek között. A minap épp egy Toldi-kitűzött láttam egy kamasz srác háztízsján, de létezik Arany-toll, Arany-ékszer, Arany-tetkő (!) is... Sőt, még Arany-busz is, ez utóbbival találkozhattunk Komáromban, Marcelházán, Dunamocson, Füleken és Kassán is. A Petőfi Irodalmi Múzeum Önarckép álarckokban vándortárlatának köszönhetően a gyerekek például játékos keretek között egy buszba betérve ismerkedhetnek meg az Arany-féle világgal.

Tehát az Arany-kultusz él és virágzik. Mondjuk ki, Arany menő. És igen, az! Illetve azzá tehető. Nem kell más hozzá, csak némi kreativitás, nyitottság és merészség! De hogyan is nézhet ki ez egy irodalomóra keretében?

Nemrégiben egy gimnazista csoporttal látogattam el a Petőfi Irodalmi Múzeumba, ahol csoportfoglalkozáson vettek részt a diákok. Annyira felemelő volt látni a reakcióikat, a sok-sok flow-élményt, hogy úgy döntöttem, megkérem Czékmány Anna múzeumpedagógust, ossza meg velünk a foglalkozás anyagát: ebből válogatva állítottam össze a következő néhány szemelvényt. Ezúttal is köszönöm neki és a Petőfi Irodalmi Múzeumnak ezt a rendkívül izgalmas anyagot. A feladatok sokszínűek, van olyan kihívás, aminek csupán az a célja, hogy a diákok tudatosítsák, az ismeretlen szavaktól nem elrettetni kell, hanem „addig-addig forgatni, tekerni, ízlelgetni őket, míg meg nem szelídülnek” (Cz. A.), egy másik feladatban érvelni kell egy tárgyaláson Ágnes asszony mellett vagy ellen, egy továbbiban pedig Toldi-márkát kell kreálni, s annak jelentését ecsetelni, stb. Nem is szaporítom a szót, Aranyra fel! ☺

1. Meséld el, mit érzel! (egy kis ráhangolódás)

Milyen hangulatot, érzelmet fejeznek ki az emotikonok? Aki a legtöbb hasonló vagy rokon értelmű szót társítja hozzájuk, oly pompásan és sokszínűen fejezi ki érzelmeit, hogy méltán övé a pont! ☺

2. Hivatalnok (avagy a „hejesírás” művészet)

Arany roppant megbízható hivatalnokként büszke pontos volt munkájára. A nótárius (jegyző) tisztség betöltéséhez elengedhetetlen volt a remek helyesírás.

Le tudjátok írni helyesen, hallás alapján a szavakat? (ide bármilyen szavak jöhetnek)

3. „Mire gondolt a költő?” (avagy játékos tévelgés anyanyelvünkben)

Mit jelenthetnek az alábbi szavak? Ki tudjátok találni hangzás alapján? *toportyán, nyakbötyök, puffra, sandalगत, cepe-cupa*

4. Szótekerészet (avagy mondd más-ként!)

Írjátok le egy találó (költői) képpel az alábbi érzelmeket!

Unott

Szerelmes

PÉLDA:

Vágyakozik

És amint sereg kél szürke por ködéből,
Úgy kel a sohajtás a fiú szívéből;
Aztán csak néz, csak néz előre hajolva,
Mintha szive-lelke a szemében volna.

Bosszús

Mint komor bikáé, olyan a járása,
Mint a barna éjfél, szeme pillantása.

Bánatos (lehorgasztott fejjel megy)

Meg-megállt, szemét a föld felé meresztve,
Mintha lába előtt valamit keresne.

Megilletődött (zavarban van)

Halvány is, piros is volt az ábrázata,
Mert bánat és öröm osztoznának rajta.

5. Mi vagyok én?

„Járnak hozzám méltóságok,
Kötik rám a méltóságot:
»Megbocsásson méltóságatok,
Nem érzek rá méltóságot.«”

1867-ben Arany János megkapja a Szent István-rend kiskeresztjét (a legmagasabb fokozat, melyet nem nemesi származású polgár kap). A kitüntetés Mária Terézia alapította, s oly becses elismerés volt a Habsburg udvar részéről, hogy a kitüntetetteknek haláluk után vissza kellett szolgáltatni, vagyis kizárólag a kitüntetettet tisztelték meg vele. A kitüntetés elfogadásakor hűséget kellett esküdni a Habsburg udvarnak.

Mikor Arany fülébe jutott, hogy őt is szeretnék kitüntetni, így írt Eötvös József miniszternek:

„Igen tisztelt Barátom! Nem tudom, mi benne az igaz, de pár nap óta erősen beszélük, hogy számomra fejedelmi kitüntetés készül. Valami rendjelt emlegetnek. Ha még lehetséges, múltjék el tőlem e pohár! [...] azt sem tudom, mi következménye lenne, ha én e fejedelmi legfelső kegyet magamról elhárítanám: de úgy érzem, hogy helyzetemben e következményt kellene választanom inkább. [...] Ha tehát valami kérésem lehet [...] szíveskedjenek oda hatni, hogy e szándék vonassék vissza.”

Eötvös válasza:

„Tisztelt barátom! Az, mit tőlem kívánsz, nem áll hatalmamban, s ha állna, nem tenném. [...] Hidd el, kedves barátom, nincs senki az országban, a ki nem találná természetesnek, ha a magyar király, a legnagyobb magyar költő iránt hódolatát fejezi ki. A régiiek borostyánt adtak, a praktikusabb Anglia pénzt, de az első nem díszlik éghajlatunk alatt, a második nem illenék hozzád; de midőn a király ugyanazon jogával él, melyet a hazában százezrek gyakorolnak, s azon meggyőződését fejezi ki, hogy Arany Jánost tartja a nemzet most élő legnagyobb költőjének; s ha ezt azon módon teszi, mely helyzetében legtermészetesebb, azaz rendjel által: neked jogodban áll e rendjelt nem hordani, s ezt alkalmasint tenni is fogod, de azt

visszaútasítani, ahhoz bizony, barátom, nincs jogod. Nemcsak a fejedelem iránti tiszteletet, de más érdekeket sérténél meg. [...]"

Wenckheim Béla belügyminiszter:
„elismeréstől, jöjjön bár felülről vagy alúlról, senki magát el nem vonhatja; nem vonhatja el magát különösen Tekintetes titkár úr akkor, midőn ezzel egyúttal a Magyar Tudományos Akadémiának megtiszteltetése is kapcsolatban áll. Így állván a dolog [...] nem haboztam a kérdéses rendjelt ide mellékelt hivatalos iratommal Tekintetes titkár úrnak [...] megküldeni.”

Arany e levélre följegyezte: „A tértímet, melyben lényeges az, hogy örökösöm a rendjelet halálom után köteles visszaküldeni, aláírtam, egy köszönő szó nélkül visszaküldtem”.

Ti mit tettetek volna Arany János helyében? Miért akarta visszautasítani, és végül miért fogadta el a kiténtetést? Írjatok naplóbejegyzést Arany Jánosként, melyben jelzitek, mi okozza a dilemmát, és mi vezethetett a döntéshez!

6. Petőfi és / vagy Arany (avagy egy rövid barátság hosszú élete)

Petőfi és Arany legendássá költött barátsága a *Toldit* olvasó Petőfi elragadtatott, önnön helyét is kijelölő versével kezdődik.

Ki és mi vagy? hogy így tűzokádó gyanánt

Tenger mélységéből egyszerre bukkansz ki.

Más csak levelenként kapja a borostyánt,

S neked rögtön egész koszorút kell adni.

(...)

Ezen gondolatok elmém környékeztek,

Midőn a költői szent hegyre jövök fel; Mit én nem egészen

dicstelenül kezdék,

Folytasd te, barátom, teljes dicsőséggel!

(Petőfi Sándor: *Arany Jánoshoz*)

Az alig hat évvel idősebb, visszafogott, szorongó Arany Jánosra vitathatatlan hatást gyakorolt a lázadó, nyughatatlan, impulzív, forradalmár költőtárs személyisége, művészete.

A csendes, gonddal alkotó Arany és a lobbanékony Petőfi barátsága egészen a XX. század elejéig a magyar

művészet sokarcúságát jelképezte. Ám ahogy nem volt kérdés többé, létezik-e nemzeti nyelv és nemzeti irodalom, a költő utódok hajlamossá váltak választani a két előd közül, s a szívüknek nem oly' kedveset éles bírálattal illetni. Babits Mihály Arany felé húzott, Ady Endre Petőfiben találta meg az emberi és költői ideált.

Olvassátok el a rövid idézeteket, majd ez alapján írjatok egy elképzelt (mai nyelven fogalmazó) chat beszélgetést a két nyugatos poéta között, melynek témája Petőfi Sándor és Arany János.

„Ha az embert a tudata teszi emberé és magáévá, akkor minden tudat és gondolat: a valóság. A szívárvány után futó gyermeknek sokkal nagyobb igaza volt, mint Arany Jánosnak, aki általában nem szerette a szívárványt. És ha Aranyt elégikus versre hangolta az, hogy az Akadémiában nem kap úri, sokszobás lakást, Petőfi átkot mondhatott volna azért is, hogy nem a versailles-i kastély az övé, ha netalán eszébe jut.”

(Ady Endre: *Petőfi nem alkuszik*)

„Arany nál valami előkelő szenzibilizáció (érzékenység), amely a külvilág minden behatását mély és múlhatlan sebnek érzi. A benyomás ilyenformán nem vesz el, hanem tovább rezeg, tovább fáj a lélekben, és a lélek folyton gazdagodik a múlttal, az egész múlt tovább élve benne. Ez magyarázza Arany rendkívüli érzékét a múlt iránt, ami mint érzékenység, arisztokrata vonás: a demokrata Petőfinek csak a jelen létezik.

Amily lelkiismeretes költő, oly lelkiismeretes tanár, férj, apa. De ez a nyárspolgárság lényegileg különbözik a Petőfi nyárspolgárságától. Petőfi nyárspolgár a zseni álarcában. Arany zseni a nyárspolgár álarcában.”

(Babits Mihály: *Petőfi és Arany*)

7. Toldi© (avagy egy márka születése) 1846-ban a Kisfaludy Társaság Erdélyi János által előkészített pályázatot ír ki az alábbi szöveggel:

„Készíttessék költői beszély, versben, melynek hőse valamely, a nép ajkán élő történeti személy, például Mátyás király, Toldi Miklós, Kádár vitéz stb. Forma és szellem népies legyen. Beküldés határnapja: november 26. 1846. Jutalma 15 db arany.”

Arany szülőfalujában is hallotta Toldi Miklós legendáját és ismerte Ilosvai

Selymes Péter feldolgozását, innen merített, s nem csak ihletet. A *Toldi* sikeréről árulkodik, hogy 1847. február 6-án 15 aranyról 20-ra emelték a díjazást, köszönhetően a bírálók elragadtatott lelkesedésének.

A *Toldi* napjainkban kötelező tananyag, kulturális identitásunk része. Kosztolányi Dezső véleménye szerint: „Mindenki, aki magyarnak született, s így akarva, nem akarva vállalja szenvedésünket, kárpótlást kap azáltal, hogy Arany Jánost eredetiben olvashatja.”

Tervezték meg, milyen lenne a Toldi márka! Mi lenne az emblémája? Milyen életérzést sugallna? Milyen színeket használna? Kik viselnék első sorban? Milyen lenne az árfekvése? Ki lenne a reklámarca?

8. Városban egyedül (avagy a Ti tereitek térképe)

Arany János megtapasztalhatta, hogyan lesz Budapestből világváros, hogyan veszi körül egyre több idegen ember és idegen építmény, hogyan válik ő maga egyre idegenebbé saját városában. A Margitsziget volt menedéke, ahol otthonosan és magányosan tölthette idejét.

Ti milyennek látjátok saját településeteket? Rajzoljatok szubjektív térképet lakhelyetekről! Jelöljétek a számotokra fontos épületeket, helyeket, érzékeltessétek a vázlatos rajz vagy felirat nagyságával, milyen szerepet játszanak ezek mindennapjaitokban!

9. Ágnes asszony a bíróságon (avagy bűnös látszat)

Olvassátok el az Ágnes asszony balladát, majd tartsatok tárgyalást, mely során megvitátjátok, bűnösnek tartjátok-e a főszereplőt! Nézzetek utána a név jelentésének! Keressetek hozzá kapcsolódó jelzőket, költői képeket a versben! Mennyiben és miért tartjátok bűnösnek avagy ártatlannak? Legyetek ügyvédek, ügyészek és bírók!